

1 Výukový modul

Železná opona: ideologické rozdělení a vojensky zabezpečená hranice

Výukový modul 1 přibližuje geografický a ideologický význam železné opony, její vznik a vývoj. Žáci se naučí orientovat na hranici napříč Evropou a rozpoznat souvislosti mezi politickými událostmi a vývojem opevnění hranic.

Úvod: Ideologické rozdělení

Téma můžete uvést pomocí zjištění úrovně znalostí. Co žáky napadá k tématu železné opony? Výsledky shromážděte do myšlenkové mapy jako zásobárny témat. Nechte žáky, aby pojmy vysvětlili sami. Shromážděte otevřené otázky. Využijte úvodní text z pracovního listu. Rozumí žáci dosud nejasným souvislostem? Zadejte jim krátké rešerše (2 minuty) a nechte je zapsat relevantní údaje do časové osy (viz nástěnné noviny).

Pracovní list a podněty pro výuku 1a

Začněte s úkolem 1: Čeho si žáci všimnou?

Pohled na aktuální mapu (nástěnné noviny, tabule nebo atlas) ukazuje, že se mapa změnila (např. sjednocení Německa, vznik České a Slovenské republiky, rozpad Jugoslávie).

Rok na mapě odkazuje na začlenění do NATO na jedné straně a do Varšavské smlouvy na straně druhé.

 Úkoly 2 a 3 úzce souvisejí, jde o rozpoznání metafor, která je použita politicky: Jak vnímají žáci železnou oponu: mírově, bezpečně, hrozivě? Churchill tuto metaforu použil v době, kdy nebylo jisté, do jaké míry se USA budou v Evropě dále angažovat.

Proč se Churchill obrací na americkou veřejnost? V závislosti na úrovni znalostí mohou žáci najít souvislost s politikou USA zvanou Containment.

V úkolu 4 je možné nechat žáky prozkoumat vývoj v Rakousku, Jugoslávii a Albánii (1955-68 součástí Varšavské smlouvy) a nechat je o tom krátce referovat (nástěnné noviny).

Přechod k pracovnímu listu 1b: Vojensky zabezpečená hranice

Hned po pracovním listu 1a můžete představit téma vojensky zabezpečené hranice. Nechte žáky v klidu přečíst text. Které pojmy jsou nejasné, lze je časově zařadit? Jsou nějaké otázky, které zůstaly nezodpovězené? Shromážděte je a později je dejte žákům jako domácí úkol (odpovědi mají být stručné a přesné!).

Pracovní list a podněty pro výuku 1b

 Úkol 1 propojuje pracovní listy. Vysvětlete, že v běžné řeči se signální slova a znaky často vynechávají, čímž se politické pojmy stávají hůře rozpoznatelnými a přecházejí – většinou bez zamyšlení – do našeho běžného jazyka.

Na úkol 2 budou skupiny potřebovat různě dlouhou dobu. V případě potřeby mohou žáci provést rešerši jako domácí úkol a diskutovat o ní ve skupině v následující hodině. Žáci by si měli osvojit základní rysy daného pohraničního systému. Na závěr si navzájem představí své výsledky.

ROZŠÍŘENÍ: Nechte žáky prezentovat formáty zdrojů. To může být zcela spontánní, například na tabuli: Kdo informuje? Jak jsou předávány znalosti? Co je informativní, zajímavé, časově náročné? Jaké jsou výhody a nevýhody? Co se nejvíce líbí? Shromážděte webové stránky (nástěnné noviny)

 Úkol 3 shrnuje hlavní myšlenku směru opevňování hranic: Důležité je zde upozornit jak na obavy z vlivu Západu (na občany a společnost), tak na emigraci na Západ.

1. TEMATICKÝ OKRUH ① VÝUKOVÝ MODUL

DALŠÍ PODNĚTY

Následující úkoly navazují na pracovní listy. Lze je doplnit podle zájmu a úrovně znalostí žáků.

Vývoj hraničního režimu

Zatímco se v pracovní list 2, otázka 2 věnuje především geografickým předpokladům rozdílů pohraničního systému, zde se budeme podrobněji zabývat vývojem v souvislosti s politickými událostmi na národní a mezinárodní úrovni. Nabízí se skupinová práce, například o tématech jako jsou důvody útěku před výstavbou Berlínské zdi, uvolnění hraničního režimu v průběhu Pražského jara a možnosti útěku po jeho neúspěchu nebo důvody otevření maďarských hranic, v neposlední řadě jako přechod k tématu výukového modulu „Doba převratů“.

Diskuse může skončit samostatnou odpovědí na otázku: Pokud považujeme pokusy o útěk za „hlasování nohama“, byly hranice pro zachování sovětské sféry vlivu nezbytné?

Nucené vysídlení

K vytvoření zakázaného hraničního pásma byli lidé z jejich domovů vysídleni. To lze ilustrovat na různých příkladech.

Příklad zdroje Československo: <https://npsumava.cz> > Navštivte Šumavu > Historické album Šumavy

Použít Google Překladač pro web: Příklad zdroje NDR:

<https://www.bundesarchiv.de> > Themen entdecken > online entdecken > Themenbeiträge > Aktion „Ungeziefer“

Zdroj současná svědecká zpráva NDR: <https://www.bund.net> > themen > grünes Band > Grünes Band erleben > 360 Grad Erlebnistouren > Durch das Werrabergland

V případě ČSSR je důležité poukázat na rozdíly mezi vyhnáním německé části obyvatelstva v důsledku druhé světové války na jedné straně a nuceným vysídlením z uzavřeného pohraničí na straně druhé, které se týkalo především českých obyvatel.

Diskutujte: Nasloucháme dnes lidem s jejich zkušenostmi?

Zaměřte se na význam kultury paměti a na hodnotu rozhovorů s pamětníky, jakož i na zvláštní charakter těchto rozhovorů, resp. na perspektivu tohoto zvláštního zdroje.

Plánujete rozhovor s pamětníkem?

<https://www.pametnaroda.cz/cs>

<https://www.memoryofnations.eu/en>

Útěk přes hranici

Reflexe útěků přes hranice v různých zemích za železnou oponou:

Dokumentace usmrčených na státní hranici:

<https://www.ustrcr.cz/uvod/dokumentace-usmrcenych-statni-hranice/>

<https://mapa.zelezna-opona.cz/>

Použít Google Překladač pro web:

<https://www.eiserner-vorhang.de/>

Mezinárodní projekt pracuje s výpověďmi svědků, především o obětech na vnitroněmecké hranici, a zabývá se také smrtí a sebevraždami příslušníků pohraniční stráže.

Zkoumání pohraničního režimu z pramenů státní bezpečnosti (Stasi) – seznámí žáky s útekem na příkladech z pramenů Stasi.

Použít Google Překladač pro web:

<https://www.bundesarchiv.de> > gescheiterte Flucht

Pro projektové dny se hodí tematická složka „... Likvidace průchodu pro osoby“. Spisy o neúspěšném útěku tunelem v Berlíně. Zabývá se plánovaným útekem občanů NDR z východního do západního Berlína v roce 1963, který byl zmařen objevením tajného tunelu. Použít Google Překladač pro web:

<https://www.bundesstiftung-aufarbeitung.de> > vermitteln > Bildung > Bildungskatalog > Tunnelflucht

Otázky k jednotlivým diskusním bodům, např. k rozkazu střílet na vnitroněmecké hranici: Použít Google Překladač pro web:

<https://www.bpb.de/themen/> > Suche: Grenzverletzer

Plánujete návštěvu nějakého památného místa?

Historické vzdělávací prostory na bývalé vnitroněmecké hranici nabízejí řadu vzdělávacích programů na téma hranice a útěk.

<https://lernort-finder.de>